

ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΟΥ "ΧΑΣΗ",

ΕΙΣ τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τοῦ 1843, εἰς τὴν στήλην ὅπου ἀναγράφονται οἱ θάνατοι τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὀλίγον κατωτέρω τῆς ἀναγγελίας τοῦ θανάτου τοῦ «ἀντιστρατήγου» Θεοδώρου Κολοκοτρώνη (4 Φεβρ. 1843), εὐρίσκεται καὶ ἡ εἴδησις ὅτι ἀπεβίωσεν «ὁ προικοδοτημένος ταγματάρχης τῆς Φάλαγγος Δημήτριος Γουζέλης εἰς Πύργον (Διοίκησις Ἡλίδος) τὴν 17 Ἀπρ. 1843».

Ὁ ἄσημος αὐτὸς φαλαγγίτης ποὺ ἀπέθανεν εἰς τὸ μικρὸν χωρίον τοῦ Πύργου, ἄγνωστος ἴσως εἰς τὸν πολὺν κόσμον, εἶναι ἐν τούτοις μία ἐξαιρετικὴ μορφή εἰς τὴν φιλολογικὴν ἱστορίαν τῆς νήσου Ζακύνθου, καὶ δικαιούται ἐπίσης νὰ τύχη μιᾶς θέσεως μέσα εἰς τὸ Πάνθεον τῶν ἐργατῶν τῆς Ἑλληνικῆς Παλλιγενεσίας.

Τοῦ Γουζέλη τὸ ἔργον ὑπῆρξεν, ὅπως ὅλη ἡ ζωὴ του, πολυμερές· ἔργον ἄφ' ἑνὸς ἀνθρώπου ἀσχοληθέντος εἰς τὴν ποίησιν καὶ γενικῶς τὴν φιλολογίαν ἀπὸ ἔρωτα καὶ κλίσει πρὸς αὐτάς, καὶ ἄφ' ἑτέρου ἔργον ἐνθουσιώδους πατριώτου, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν, ὠμίλησεν, ἐδίδαξεν, ἐπολέμησε καὶ ἐδιώχθη χάριν τῆς μεγάλης πατρίδος του καὶ τοῦ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἰδανικοῦ του.

Ἀπὸ τὸ φιλολογικὸν ἔργον τοῦ Γουζέλη, πρωτότυπον καὶ μεταφραστικόν, μέχρι σήμερον δὲν ἔζησε παρὰ μία κωμωδία του, «ὁ Χάσης», ἡ ὁποία ὅμως, μόνη της, ἤρκεσε νὰ τὸν ἀπαθανάτιση καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ ὥστε καὶ τώρα ἀκόμη νὰ γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ. Εἰς τὴν πατρίδα του Ζακύνθον ἡ κωμωδία του αὐτὴ θεωρεῖται μνημεῖον ἠθογραφικὸν καὶ δὲν ὑπάρχει Ζακύνθιος ὁ ὁποῖος νὰ μὴ γνωρίζῃ τὸν «Χάση» τοῦ Γουζέλη καὶ νὰ μὴν ἔχη εἰς τὸ στόμα τρεῖς τέσσαρας

στίχους παραστατικωτάτους και ξεκαρδιστικούς. Και ὅσοι ἀκόμη δὲν ἐδιάβασαν τὴν κωμωδίαν αὐτὴν, πάντοτε ἔχουν εἰς τὴν μνήμην των μερικους στίχους του, ὡσὰν κατὰ παράδοσιν ἀπὸ τὸν πατέρα των ἢ τὴν μητέρα των.

Ἡ κωμωδία αὐτή, τὴν ὁποίαν ὁ Γουζέλης εἰς ἡλικίαν δέκα ἕξ ἐτῶν ἔγραψεν, ἦτοι τῷ 1790, ἐκυκλοφόρησε κατὰ πρῶτον ἐν χειρογράφῳ και ἔτυχεν ἐγκαρδιωτάτης ὑποδοχῆς παρὰ τοῦ κοινοῦ, παρασταθεῖσα πολλὰς φορὰς ἀπὸ τοὺς φιλομούσους νέους τῆς Ζακυνθινῆς κοινωνίας. Μὲ τὸν «Χάσην» ὁ Γουζέλης παρουσιάζεται ὁ ἠθογράφος τῆς Ζακύνθου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἡ δὲ ἡλικία κατὰ τὴν ὁποίαν ἔγραψε μὲ τοιαύτην ἐπιτυχίαν τὸ ἠθογράφημα αὐτό, μαρτυρεῖ τὴν δύναμιν τῆς ἀντιλήψεως και τὴν παρατηρητικότητά του.

Ἰσως ἡ κριτικὴ νὰ κατεδίκασε τὸν «Χάσην» διὰ τὴν ἀποκλειστικότητα τοῦ τοπικισμοῦ, και διὰ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα του. Ἀλλὰ και τὰ δύο ἔχουν τὴν ἀπολογίαν των. Ἐν πρώτοις, εἰς μίαν κωμωδίαν τὸ τοπικὸν χρῶμα εἶναι τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς προσόν, ἐφ' ὅσον δὲ ἡ ἀπεικόνισις τῶν χαρακτήρων εἶναι ἀκριβής, ἡ ὑπόθεσις ἔχει ἀλήθειαν και τὰ πρόσωπα ἔχουν ψυχολογηθῆ τόσον βαθέως ὥστε νὰ τὰ βλέπωμεν ὅπως πράγματι ἦσαν εἰς τὴν ἐποχὴν των, ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθῆ. Ἡ ἐντύπωσις ἦν ἐπροξένησεν ἡ κωμωδία αὐτή, και ἡ μέχρι σήμερον διάσωσις της και μελέτη αὐτῆς ἀπὸ τοὺς πατριώτας τοῦ ποιητοῦ τοῦλάχιστον, εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ φανερώσουν τὴν ἀξίαν της. Ἐπειτα ἡ ἐκτέλεσις ἐνὸς τεχνουργήματος δὲν ὑπόκειται εἰς τὸ μέτρον τῆς ὑπὸ τῶν πολλῶν κατανοήσεως και οἰοσθῆποτε καλλιτέχνης δὲν εἶναι καθόλου ὑποχρεωμένος νὰ λάβῃ τὸν πηλὸν ἀπὸ τὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος εἶναι προσιτὸς εἰς ὅλους και ὄχι ἀπὸ τὸ μέρος μόνον ἐκεῖνο, ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ ἠμπορέσῃ νὰ πλάσῃ εὐκόλα και μὲ περισσοτέραν τέχνην ὅ,τι ἐφαντάσθῃ. Ὁ «Ταρταρίνος» και ὁ «Δὸν Κιχώτης» ἄς μαρτυρήσουν περὶ τούτου.

Παρεξηγήθη δὲ και ὁ σκοπὸς τοῦ «Χάση», εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδόθη τάσις πρὸς κauerιασμὸν τῆς ἀριστοκρατίας τῆς

ἐποχῆς ἐκείνης! ἐνῶ ἀπ' ἐναντίας εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ δὲν ὑπάρχει κανεὶς σκοπὸς· οὔτε ἐξυμνοῦνται προτερήματα, οὔτε ἐγκωμιάζονται ἀρεταί, ἀλλ' οὔτε πατάσσονται κακίαι ἢ ἐλατώματα. Καὶ τοῦτο διότι ἀπλούστατα ὁ ποιητὴς του δὲν εἶχε τοιαύτην πρόθεσιν. «Ὁ σκοπὸς τοῦ πονήματος εἶναι εἰλικρινέστατος· ὁ σκοπὸς δὲν εἶναι ἄλλος πᾶρξ διὰ ξεφάντωςιν τῶν φίλων...» γράφει εἰς παλαιὸν χειρόγραφον ὁ Γουζέλης, δικαιολογῶν διατὶ ἔγραψε τὴν κωμῶδιαν του αὐτήν.

Ἄφ' ἑτέρου ἢ γλώσσά του εἶναι κατ' ἀνάγκην τὸ ἐλεεινὸν ἐκεῖνο ἰδίωμα πὸν ὠμιλεῖτο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν πατρίδα του, μῖγμα ἐλληνικῆς καὶ βενετσιάνικης παρερπθαρμένης, τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη ἐν ἐπιγνώσει, ἐννοῶν, ὅτι διὰ θεατρικὸν ἔργον ἢ μόνη κατάλληλος γλῶσσα ἦτο ἡ ὀμιλουμένη τότε. Μᾶς τὸ ἐξηγεῖ δὲ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸ αὐτὸ χειρόγραφον, πὸν ἀνεφέραμεν, γράφων ὅτι, «ἦτο χρεῖα νὰ παραστήσω τὰ πράγματα μὲ νόθον καὶ βάρβαρον γλῶσσαν, διὰ νὰ πλησιάσω περισσότερον εἰς τὴν μίμησιν». Ἀλλὰ πλὴν αὐτοῦ ὁ Γουζέλης, ὡς Ζακύνθιος καὶ ἐντὸς τοῦ ἑπτανησιακοῦ περιβάλλοντος ζῶν, δὲν ἠμποροῦσε νὰ μεταχειρισθῆ ἑμὴ κοινήν γλῶσσαν. Εἶναι ἢ ἔμφυτος ροπή τῶν Ἑπτανησίων καὶ ἢ φυσικὴ προσηλωσίς των πρὸς τὴν ἑπτανησιακὴν σχολήν, ἢ ὁποία ἐδέχθη ἀπ' ἀρχῆς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, πρὸς τὴν σχολὴν ἐκείνην, ἢ ὁποία εἶναι καθαρὸν προῖον τῆς ποιητικῆς παραδόσεως γεννηθεῖσα κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν μεσαίωνα. Ἡ νεωτεριστικὴ αὐτὴ ποιητικὴ παράδοσις, τὴν ὁποίαν πρώτη ἐνεκολπώθη ἢ ποιητικὴ σχολὴ τῆς Κων/πόλεως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς βασιλίδος, καταφεύγει καὶ εὐρίσκει περίθλασιν εἰς τοὺς σταθμοὺς τῆς ἐν Ἑλλάδι Βενετικῆς δεσποτείας, κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ρόδον καὶ Κύπρον, καὶ ἔπειτα εἰς Κρήτην, Κέρκυραν, Ζάκυνθον, ὁπόθεν μεταδίδεται εἰς ὅλον τὸ Αἰγαῖον καὶ ἔπειτα εἰσβάλλει εἰς πάσας τὰς ἀρτηρίας τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς. Μὲ τοιοῦτον νεωτερισμὸν ὅστις εἰσεχώρησεν εἰς τὸν ἄμβωνα, εἰσέδυσεν εἰς τὴν διδακτικὴν πεζογραφίαν, καθιερώθη δὲ ἀπὸ ἱεροδιδασκάλους ὅπως ὁ Μαργούνιος, ὁ Σκοῦφος, ὁ Μηνιάτης καὶ ἀπὸ ποιητᾶς ὅπως ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, ὁ Κορνάρος, ὁ Χριστόπου-

λος και μαζί με αὐτοὺς και ἄλλοι ἀνώνυμοι, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἠδυνήθη χωρὶς λεξικὸν και ἑρμηνείας νὰ ἐνωτισθῇ τῆς ἱεράς διδαχῆς, νὰ ἐντροφήσῃ εἰς τὴν ποιήσιν, και νὰ τύχῃ πάσης μαθησεως και πάσης στοιχειώδους ψυχαγωγίας, συντελεσθέντος οὕτω τοῦ μεγάλου σκοποῦ, ἡ λογία μερὶς νὰ ἔλθῃ εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν ἀπαίδευτον ἐκείνην μερίδα τοῦ γένους μας, ἡ ὁποία εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην ἀναπτύξεως και μορφώσεως.

Και τὴν σημαίαν αὐτὴν τοῦ νεωτερισμοῦ τὴν ἐβάστασεν ὑψηλὰ πάντοτε ἡ Ἑπτανησιακὴ Σχολή, μέχρις οὗτου ὁ ἀγὼν αὐτῆς και αἱ ἰδέαι τῆς κατίσχυσαν και εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐπὶ στιγμὴν ὁ λογιωτατισμὸς ἀνέκοιψε τὴν πρόοδον τῆς ἀληθοῦς γλώσσης, ἡ ὁποία ἔχει τὴν πηγὴν τῆς μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ.

Ἄλλὰ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τοῦ Γουζέλη εἰς τὸν «Χάσιν» εἶναι ἄρα γε ἡ καθαρὰ και ἄψογος τοῦ Ἑλληνοφωνῆ ἢ μήπως εἶναι ὁ τραγέλαφος ἐκεῖνος τοῦ συμφυρμού τῶν ξένων στοιχείων τῆς διαφθορᾶς τῆς Ἰταλικῆς εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ; Δυστυχῶς ὁ Γουζέλης δὲν εἶναι ὁ γλωσσοπλάστης, εἶναι ὁ φωνογράφος τῆς ἐποχῆς του, και διὰ τοῦτο ἀδίκως και ὁ συγγραφεὺς τῶν «Πρώτων Κριτικῶν» τὴν μοῦσαν τοῦ Γουζέλη τὴν ἀποκαλεῖ «βορβορόθρεπτον». Ὁ Γουζέλης εἰς τὰ ἄλλα του ἔργα ὡς ὄργανον γλωσσικὸν μετεχειρίσθη τὴν καθαρῆς, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζε πολὺ καλῶς. Και τὴν μετεχειρίσθη, ἀφοῦ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον και εὗρέθη μέσα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ λογιωτατισμοῦ τῆς μόλις ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος, και διὰ τοῦτο τὰ ἔργα του ἐκεῖνα εἶναι ἐντελῶς ἀψυχα και ἀπέθαναν ὀλίγον ὕστερα ἀφοῦ ἐγεννήθησαν.

*
* *

Ὁ «Χάσις» δὲν εἶναι βεβαίως ἔργον διὰ διδασκαλίαν ἀπὸ σκηνῆς, ἀφοῦ εἶναι γραμμένον με ἐντελῆ ἄγνοιαν σκηναϊκῆς τέχνης, ἀνευ οὐδεμιᾶς οἰκονομίας θεατρικῆς, και με γλώσσαν ποὺ και εἰς τὴν πατρίδα του ἀκόμη σήμερον δὲν ἐννοεῖται. Ὁ στίχος του εἰς πολλὰ μέρη εἶναι ἀτελής και

βεβιασμένος, με προσπάθειαν πολλάκις άτυχοῦς ὁμοιοκαταληξίας, τὸ δὲ μέτρον του πολὺ συχνὰ πλημμελὲς καὶ χωρὶς λόγον παραμελημένον. Τὴν ὑπόθεσιν τῆς κωμωδίας αὐτῆς δὲν δύναται κανεὶς νὰ περιλάβῃ εἰς ὀλίγας γραμμάς, διότι κάθε πρᾶξις σχεδὸν καὶ σκηνὴ εἶναι καὶ μία ὑπόθεσις. Ἐφορμὴ δὲ τῆς κωμωδίας ὑπῆρξεν ἡ καθημερινὴ λογομαχία γειτονικῆς του λαϊκῆς οἰκογενείας, ἡ ὁποία πράγματι τοῦ ἔδωκεν ἄριστον ὕλικὸν διὰ τὸ ἠθογραφικόν του αὐτὸ εὐθυμογράφημα. Τὰ δρῶντα πρόσωπα τῆς κωμωδίας εἶναι ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας Θεόδωρῆς Καταπόδης, ὁ ἐπονομαζόμενος Χάσης, ὑποδηματοποιός. Ὑπερβολικὸς καὶ καυχησιάρης, ἀλλὰ κουφιοκέφαλος καὶ δειλός, μεγαλοποιῶν τὰ μικρά, καὶ θεωρῶν τιποτένια τὰ μεγάλα. Τὸν τρέμει—νομίζει—ὅλη ἡ κοινωνία, ἐνῶ εἶναι ἕνας τύπος γελοῖος ποῦ περιπαίξουν ὅλοι. Ψευτοπαλληκαρᾶς, διαρκῶς ξυλοκοπούμενος καὶ πάντοτε φανταζόμενος θριαμβοῦς, τοὺς ὁποίους διηγεῖται ὅτι ἔκαμεν ὅταν ἦτο νέος. Ἔχει τὴν ἰδέαν ὅτι τὰ γνωρίζει ὅλα καὶ γίνεται καταγέλαστος μὲ τὴν ἀμάθειάν του, ὅταν ἀκριβῶς νομίζῃ πὼς προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν. Αὐστηρὸς εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ σπιτιοῦ του καὶ παραλυμένος εἰς τὴν ἔσωτερικὴν του ζωὴν. Εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τύπου, ὁ ὁποῖος διεσφάζετο αὐτούσιος μέχρι τινὸς ἐν Ζακύνθῳ. Ἡ σύζυγός του Κατερίνα, ἡ ὁποία ὑβρίζεται χυδαίως ἀπὸ τὸν υἱὸν καὶ δέρνεται ἀπὸ τὸν σύζυγον. Γυναίκα τοῦ λαοῦ τῆς κατωτάτης τάξεως, ἀμόρφωτος, αἰχμάλωτος τοῦ σπιτιοῦ, δουλεύουσα ἀπὸ πρωίας μέχρι νυκτὸς εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐσωτερικῆς οἰκογενειακῆς οἰκονομίας. Μὴ ἔχουσα ἰδικὴν της θέλησιν οὔτε γνώμην, εἶναι τὸ δίποδον ὑποζύγιον, τὸ ὁποῖον ἐκληροδότησαν μαζὶ μὲ ἄλλα κακὰ εἰς τὴν Ζακυνθινὴν οἰκογενεῖαν οἱ κατηραμένοι χρόνοι τῶν ξενικῶν κατοχῶν καὶ ἰδίως τῆς Ἐνετοκρατίας. Ὁ υἱὸς του Γερόλυμος, ἡ *μόμολα*, συνεργαζόμενος εἰς τὸ ὑποδηματοποιεῖον μὲ τὸν πατέρα του νωθρός, δειλός, ἀσθενικὸς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, περιφρονεῖται καὶ ἐμπαίζεται ἀπὸ τοὺς γνωρίμους τοῦ πατρὸς του, ἀπὸ τοὺς ἐργάτας τοῦ μαγαζιοῦ καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν πατέρα του. Ἐπειτα ἔρχεται ἡ Ἀγγέλω, ἡ πονηρὰ Ζακυνθινο-

πούλα, ἔρωμένη τοῦ Γερόλυμου, τὴν ὁποίαν ἐποφθαλιμῆ καὶ ὁ πατέρας του. Μερικοὶ γείτονες καὶ φίλοι, δύο—τρεῖς ἀχθοφόροι καὶ χωροφύλακες συμπληρώνουν τὰ πρόσωπα τῆς κωμωδίας. Καὶ αἱ σκηναὶ διαδέχονται ἀλλήλας, ἀτελεῖς, ἀσύνδετοι, ἀλλὰ κάθε μία χωριστὰ πλήρης καὶ αὐτοτελής. Ἡ προηγουμένη σκηνὴ δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν ἀμέσως ἐπομένην, οὔτε προπαρασκευάζεται ὁ ἀναγνώστης διὰ τὴν μετέπειτα, παρατηρουμένων πολλῶν κενῶν. Ἐκάστη σκηνὴ σχεδὸν τελειώνει μὲ ὀλίγους στίχους, οἱ ὁποῖοι χρησιμεύουν ὡς χαρακτηρισμός, γνωμικόν, ἢ ἠθικὸν συμπέρασμα ταύτης, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ κοινὰ καὶ χωρὶς ἀξίωσιν πρωτοτυπίας. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως εἰς τὸν Χάσην δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ θαυμάσῃ κανεὶς τὴν ἀνθηρότητα τῆς φαντασίας τοῦ συγγραφέως, τὴν ἀλήθειαν τῶν εἰκόνων, τὸ ἀπέριττον τῆς ἐκθέσεως, τὸ γόνιμον καὶ ἀνεξάντητον τῶν σκηνῶν.

Τὰ ἔργα τοῦ Δημητρίου Γουζέλη ὅσα εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιεύσεως εἶναι τὰ ἑξῆς: α') Ἡ κωμωδία τοῦ Χάση, ἐκδοθεῖσα πολλάκις. β') Τὸ τζάκωμα τ' ἄη Ρόκου καὶ τοῦ Ἄη Θωμᾶ γιὰ ν' ἀνοίξῃ τὸ οὐράνιο παλάτι νὰ ἔμπῃ ἡ ἀρχοντοπούλα Σαμεροῦ, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ. Ἐν Βενετία 1800. γ') Μετάφρασις εἰς ἀπλοελληνικοὺς στίχους τῆς «Ἐλευθερωμένης Ἱερουσαλήμ» τοῦ Τάσου. Ἐν Ἐνετία, 1807. δ') Ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος, ποίημα μυθολογικόν, ἐρωτικόν καὶ ἠθικόν. Ἐν Τεργέστη 1817. ε') Παιδαγωγικά τινα μαθήματα πρὸς χρῆσιν τῶν παιδῶν. Ἐν Τεργέστη. ς') Σάλπισμα πολεμιστήριον διὰ στίχων. Ἐν Ναυπλίῳ 1827. ζ') Τὰ κατὰ τοὺς Ἑλληνας, διαιρούμενα εἰς δύο μέρη: ἔλεγκτικὸν καὶ παραινετικόν. Ἐν Αἰγίνῃ 1833. η') Ἡ μεγαλοφιλία τοῦ Φιντιῦ καὶ Δάμωνος ἢ Διονύσιος ὁ Τύραννος τῶν Συρακουσῶν. Ἐν Ναυπλίῳ 1835 καὶ θ') Συλλογὴ γνωμικῶν. Ἐν Ναυπλίῳ 1836. Πλὴν ὅμως τούτων, εἰς τὴν διαθήκην του εὗρισκομεν ὅτι ἔγραψε καὶ ἄλλα μὴ δημοσιευθέντα. Ἐν αὐτῇ ἀναφέρων τὰ τῆς περιουσίας του γράφει. «Ἡ δὲ περιουσία μου αὕτη συνίσταται εἰς τὸ ἑξῆς εἰς μικρὰ πραγμάτια. Εἰς βιβλία τῆς σπουδῆς μου διαφόρων συγγραφέων καὶ διαφόρων γλωσσῶν καὶ βιβλία συγγραμμάτων μου

τυπωμένων καὶ συγγραμμάτων μου ἀτυπώτων, τὰ ὁποῖα ὡς τοιαῦτὰ ἀναφέρω κατ' ἑπωνυμίαν αὐτῶν καὶ εἶνε τὰ ἀκόλουθα. 1) Τὰ κωμικὰ τοῦ Χάση ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μπακιακούκια». 2) Ἡ ὠραία παρθένος Ζακυνθία εἰς τὸν Παράδεισον διὰ στίχων. 3) «Ὁ Φαῖδρος μου» (ὅπου ἐννοῶ τὸν υἱόν μου τὸν ἴδιον Διονύσιον αὐτὸν νὰ συμβουλευσω) διὰ στίχων. 4) Δηγήματα καὶ ἀνέκδοτα περίεργα καὶ ποικίλα ὑπὲρ τὰ 300. 5) «Οἱ πατριωτικοὶ μου λόγοι». 6) Τὰ ρητορικά μου παίγνια. 7) «Ἡ μεγαλοφιλία» μου ἐπιδιωρθωμένη διὰ δευτέραν ἔκδοσιν. 8) Τὰ ἱστορικὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ στίχων. 9) Μία μεγάλη συλλογὴ παροιμιῶν ἀπλῶν καὶ ἑλληνικῶν μὲ ὑποσημειώσεις, ἦτοι «Ὁ Παροιμιακὸς» καὶ ἄλλα διάφορα συγγραμμάτια».

Ὅπως ὑπῆρξε πολυγράφος, ὑπῆρξεν καὶ εἰς τὴν δημοσίαν ζωὴν τοῦ πολυτάραχος καὶ εἰς ὅλας τὰς περιπετείας τῆς μικρᾶς καὶ μεγάλης πατρίδος τοῦ εἶχεν ἐνεργότατον μέρος. Ἀλλὰ παντοῦ καὶ πάντοτε διακρίνεται ὁ ἠθικός, ὁ γενναῖος καὶ πατριωτικὸς χαρακτήρ του. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τοῦ σκοπὸν ἔχουν νὰ τονώσουν τὸ ἐθνικὸν τότε φρόνημα, νὰ διδάξουν τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην, καὶ εἰς τοὺς προλόγους τοῦ καθοδηγεῖ καὶ ἐξορκίζει εἰς σύμπνοιαν τοὺς ἀγωνιστάς, εἰς καλὴν διοίκησιν τοὺς Κυβερνήτας, εἰσηγεῖται μέτρα βελτιώσεως τῶν κοινῶν, προστασίας τῶν ἀγωνιστῶν, ἐξυψώσεως τοῦ φρονήματος καὶ δὲν ὀκνεῖ νὰ δώσῃ καὶ ὀρισμοὺς ἀκόμη περὶ Συντάγματος καὶ νὰ ὑποδείξῃ τὸ καλύτερον σύστημα διοικήσεως. Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ἔργου τοῦ «Τὰ κατὰ τοὺς Ἑλληνας», τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ βασιλέως Ὁθωνος, ὁ Γουζέλης εἶναι σημερινὸς καὶ ὅσα ὡς προφήτης προτείνει εἶναι καὶ σήμερον ἄξια ν' ἀκουσθῶν. Ἐν αὐτῷ λοιπὸν προτείνει νὰ διανεμηθῶν τὰ ἐθνικὰ κτήματα εἰς πατριώτας δυναμένους νὰ τὰ καλλιεργήσουν, νὰ συσταθῇ τράπεζα πλουσία διὰ νὰ δανεῖζωνται οἱ πολῖται μὲ δίκαιον τόκον, νὰ καταρτισθῇ ἰσχυρὸς στρατὸς καὶ στόλος καὶ νὰ ἐφαρμοσθῇ Σύνταγμα, περὶ τοῦ ὁποῖου δίδει τὸν ἐξῆς θαυμάσιον ὀρισμόν: «Σύνταγμα δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ μία τάξις δικαίων πράξεων μετὰ γεγραμμένης συνθήκης ἀνα-

μεταξὺ Ἄρχοντος καὶ ἀρχομένων, τίνι τρόπῳ νὰ διοικῆται τὸ Κράτος, χωρὶς ποτὲ ὁ Ἄρχων νὰ πράττῃ τυραννικῶς καὶ ἀπολύτως τὸ βουλόμενον. Ὅσα κακὰ—γράφει κατωτέρω—μετὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ἠκολούθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἠκολούθησαν δι' ἄλλο, εἰμὴ διὰ τὸ νὰ ἠθέλησάν τινες νὰ μὴ τὴν κυβερνῶσι συνταγματικῶς, ἀλλ' ἐν τυραννίαις, πρᾶγμα ὅπερ δὲν ὑποφέρουσιν οὐδέποτε οἱ Ἑλληες. Τοῦτο εἶναι ἀποδεδειγμένον. Τὸ ἀπεδείξαμεν πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως...» Καὶ φέρει πολλὰ παραδείγματα.

Κατόπιν, ἐν τῷ αὐτῷ προλόγῳ, προτείνει τὴν ἔνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν, τὴν μεταρρύθμισιν τῶν τύπων τῆς θρησκείας, τὴν κατάργησιν τῶν νηστειῶν καὶ περιορισμὸν τῶν ἐσοτῶν καὶ τῶν μοναστηρίων. Ἐξανίσταται κατὰ τῶν ξενικῶν λέξεων τῶν μνηῶν: «Τί ἔχομεν νὰ κάμωμεν—φωνάζει—μὲ τοὺς Ρωμαίους Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὐγούστον, ἐνῶ εἶναι ἑλληνικώτατα καὶ ὄχι βάρβαρα ὁ Θεριστής, Ἄλωνάρης, Τρουγητής!» Ὑποδεικνύει τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων καὶ τῶν νόμων καὶ ἐξορκίζει τὴν ἀντιβασιλείαν νὰ βάλῃ χαλινὸν εἰς τὴν πλεονεξίαν τῶν οἰκοκυραίων, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ ἐνοίκια τῶν οἰκῶν τῶν ἀπογυμνοῦσιν ἀσυνειδήτως τοὺς ἐνοικιαστὰς τῶν. (Ὁ μακαρίτης ἄς κοιμᾶται ὅσον ἢμπορεῖ βαθύτερα εἰς τὸ χῶμα, διὰ νὰ μὴν φθάσουν μέχρις αὐτοῦ οἱ θρήνοι τῶν σφαγιαζομένων σήμερον ἐνοικιαστῶν Ἀθηναίων).

Καὶ τελευταίως εἰς τὸν πρόλογον αὐτὸν ἀναθέτει τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν νέον Βασιλέα καὶ τὴν Ἀντιβασιλείαν καὶ δίδει συμβουλὰς εἰς αὐτοὺς καὶ ψάλλει αἶνον ἐπὶ τῇ ἀναγγελθείσῃ ἀφίξει τοῦ εἰς Μύλους τοῦ Ναυπλίου ἐλλιμενισθέντος Βασιλέως τὴν 17 Ἰανουρίου 1833.

Εἰς τὸ προοίμιον δὲ τῆς «Κρίσεως τοῦ Πάριδος» ἐπιλαμβάνεται τῆς εὐκαιρίας νὰ ὀμιλήσῃ ἐκτενέστερον περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς παιδείας, τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς γλώσσης καὶ τῆς θετικωτέρας μορφώσεως τῶν νέων. «...Στοχάζομαι πρὸς τοῦτοις—γράφει,—ὅτι εὐκαιρώτατον ἔργον ἦτο διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ τοιοῦτου ἀξιεπαίνου σκοποῦ, ἐὰν ἐδιώριζον καὶ πεπαιδευμένους ἄλλους ὁμογενεῖς, ὅπως ἐν ταῦτῳ μετα-

φράζωσιν οὔτοι εἰς τὴν καθομιλουμένην διάλεκτον, τόσον ἐκ τῶν ἡμετέρων, ὅσον ἐκ τῶν ἀλλογενῶν συγγραφέων καὶ ἀξιόλογα βιβλία τινὰ καὶ ἐξαιρέτως χρειαζόμενα ἢ συγγράφωσιν ἄλλα νέα κατὰ τὰ προβλήματα αὐτῶν τῶν προϋχόντων, κρινόμενα πάντοτε ὠφέλιμα εἰς τὸ Γένος. Καὶ πρὸς τούτοις, ἐὰν ἔπεμπον καὶ ἑτέρους σπουδαίους καὶ φιλογενεῖς ἄνδρας τοῦ Γένους ἡμῶν νὰ περιέλθωσι τὴν Ἑλλάδα, καὶ πάτημα πάτημα ἴν', οὕτως εἰπεῖν, ἐρευνῶντες καὶ ἐξετάζοντες πάντα τὰ ἐν αὐτῇ ἐπιμελῶς καὶ πεφροντισμένως, γράψωσιν ἔπειτα τὰς ἀνακαλύψεις των. Τοιοῦτοτρόπως ἐγὼ ἐλπίζω καὶ λεξικά γεωγραφικὰ καὶ λεξικά τῆς γλώσσης ἀκριβέστερα ἐν ᾧ οὐκ ἔχομεν πλουσιώτερα τὴν σήμερον...». Τὴν ιδέαν τοῦ Γουζέλη ταύτην, μετὰ ἑκατὸν ἔτη κατῳρθώσε νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ καθηγητὴς κ. Χατζιδάκις διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

Ἄλλὰ ὁ πολυμέριμος πατριώτης Γουζέλης εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς προκοπῆς τοῦ ἔθνους του προσπάθειάν του δὲν λησμονεῖ καὶ τὸ θέατρον, μὲ πολλὴν λαχτάραν ποθῶν τὴν ἀναβίωσιν τῆς θυμέλης ἐν τῇ γενετείρᾳ τῆς γῆ, ὅπως φαίνεται εἰς τὴν ἀφιέρωσιν τῆς «Μεγαλοφιλίας Φιντίου καὶ Δάμωνος... Ἐν Ναυπλίῳ 1835» «πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Κύριον Κόμητα Ἀρμανσπέργ, Πρόεδρον τῆς Ὑψηλῆς Ἀντιβασιλείας τῆς Ἑλλάδος», εἰς τὴν ὁποίαν ἐκφράζει τὴν χαρὰν του, διότι διὰ τῆς προστασίας τοῦ ἰσχυροῦ Ἀντιβασιλέως ἤθελον συσταθῆ δημοσία θέατρα ἐν Ἑλλάδι.

*
* *

Ἄλλὰ τὸ διανοητικὸν ἔργον τοῦ Γουζέλη εἶναι ἀντανάκλασις ὅλης τῆς δράσεως τῆς ζωῆς του, καὶ ἀκριβῶς, ἂν δὲν ἔχη, βέβαια, τὴν σημασίαν ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως πού θὰ ἐζητοῦσε κανεὶς, εἶναι ὅμως ἔργον βγαλμένον ἀπὸ πονοῦσαν ψυχὴν πατριώτου, ἔργον γεμᾶτον εἰλικρίνειαν, χαρακτηρίζον τὸν ἄνθρωπον. Ἐνα ταχὺ βλέμμα πρὸς τὴν ζωὴν του μᾶς παρέχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσωμεν καλύτερον τὸν χαρακτήρα του καὶ τὰ αἰσθήματά του.

Ὁ Γουζέλης, ὅταν κατηγορήθῃ ἐν Ἑπτανήσῳ ἢ Βενετικῇ

ἔξουσία καὶ ἡ νῆσος κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1797, ἐνεκολπώθη τὰς δημοκρατικὰς ἀρχὰς καὶ ἐγένετο Καρμα-
 νιόλος, ὁ δὲ ἱστορικός Χιώτης ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὴν μεγά-
 λην ἐορτὴν τῆς ὑψώσεως τοῦ δένδρου τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ
 πλατείᾳ τοῦ Ἀγ. Μάρκου, ὅτε οἱ Ἰακωβῖνοι καὶ Καρμα-
 νιόλοι ἐπανηγύριζον, μετὰ τῶν ρητόρων τῆς ἡμέρας ἦτο
 καὶ ὁ Γουζέλης «εἰς τῶν σφόδρα πατριωτῶν». Τὸν Ὀκτώβριον
 τῷ 1798 συναιχμαλωτίζεται μετὰ τῆς Γαλλικῆς φρουρᾶς
 ὑπὸ τῶν Ρωσοτούρκων καὶ ρίπτεται εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ
 Ναυστάθμου τῆς Κων/πόλεως. Γενομένης ὅμως συνθήκης
 μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ Τουρκίας, ἐπιστρέφει εἰς Ζάκυνθον τὸ
 ἐπόμενον ἔτος, ὅπου κατ' εἰσήγησιν τῶν ἀρχόντων ἐδάρη
 μὲ τὸ ρωσικὸν κνοῦτον καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Τερ-
 γέστην, ὅπου ἔλαβε θέσιν γραφέως εἰς κάποιον ἐμπορικὸν
 οἶκον. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν, ὅπου κατε-
 τάχθη ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Μέγαν Ναπολέοντα
 Ἰταλικὴν λεγεῶνα. Διαλυθέντος ὅμως τοῦ Ἰταλικοῦ στρατοῦ,
 μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Μεγάλου Κορσικανοῦ, ὁ Γουζέλης
 ἔφυγεν εἰς Βενετίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πάλιν εἰς Τεργέστην, ὅπου
 μετήλθε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου. Μεμνημένος εἰς τὰ
 τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὅτε ἐξερράγη ἐν Μολδαυίᾳ ὁ ἑλλη-
 νικὸς ἀγὼν, κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπῆγε κατὰ πρῶτον
 εἰς τὴν πατρίδα του Ζάκυνθον καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν
 ἐκεῖ Φιλικῶν ἐσχημάτισε σῶμα ἀπὸ ἑκατὸν καὶ πλέον ἐνθου-
 σιῶντας Ζακυνθίους καὶ ἔτρεξεν εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης.
 Μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Μεθώνης καὶ κατὰ τὴν συν-
 θηκολόγησιν τοῦ Νεοκάστρου ἦτο ἀντιπρόσωπος τοῦ Γεωρ-
 γίου Κοζάκη Τυπάλδου, τοποτηρητοῦ τοῦ Δημητρίου Ὑψη-
 λάντου. Ἐγένετο μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν
 τοῦ Ἰθακησίου στρατηγοῦ Διονυσίου Εὐμορφοπούλου
 Ἑπτανησιακοῦ σώματος καὶ ἐσχημάτισε πολλάκις διοικητὴς
 ἢ ἐπαρχος ὑφ' ὅλας τὰς προσωρινὰς Κυβερνήσεις τοῦ Ἀγῶ-
 νος, τοῦ Καποδιστρίου καὶ τῆς ἀντιβασιλείας. Μετὰ τὴν
 δολοφονίαν δὲ τοῦ Κυβερνήτου ἠνώθη μὲ τὸ Συνταγματι-
 κὸν κόμμα, ἔχων παράπονα κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Καπο-
 διστρίου Αὐγουστίνου. Ἐσχημάτισε διευθυντὴς τοῦ Β.

Ὁρφανοτροφείου Ναυπλίου, δημόσιος συνήγορος τῆς ἀντιθαλασσίου Δικαστηρίου Ἐπιτροπῆς καὶ ἔλαβεν ἐπίσημον ἀποστολὴν εἰς Νάξον διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Παροναξίας.

Εἰς τοὺς «Βίους Πελοποννησίων ἀνδρῶν» τοῦ Φωτίου Χρυσανθοπούλου ἢ Φωτάκου, ὁ συγγραφεὺς ἀναγράφει ὅτι «ὁ Δημ. Γουζέλης ἐλθὼν εἰς Πελοπόννησον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀγῶνος ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς καὶ ἐφάνη χρήσιμος διὰ τὰς γνώσεις του. Αἱ ἐκδουλεύσεις του ἐξακολουθεῖ ὁ Φωτάκος — εἶναι γνωσταὶ καὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου. Ἐχαιρε δὲ πολλὴν ὑπόληψιν καὶ ἠγαπάτο ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Θ. Κολοκοτρῶνην, τὸ δὲ ὄνομά του ἀναφέρεται παντοῦ εἰς τὰ προεκδοθέντα στρατιωτικὰ συγγράμματα».

Εἰς δὲ τὸν Β' τόμον τοῦ Ἀρχείου τοῦ Διονυσίου Ρώμα εὐρίσκωμεν ἔγγραφον τοῦ Δ. Γουζέλη, χρονολογούμενον ἀπὸ «15 Τρυγητοῦ 1826, Ναυπλίω» δι' οὗ ἀνακοινοῖ εἰς τὸν μέγαν Ζακύνθιον Φιλικὸν καὶ στυλοβάτην τοῦ Ἀγῶνος τὴν σύστασιν Ἑπτανησιακοῦ σώματος καὶ παρακαλεῖ νὰ τῷ ἀποστείλωσι «συνεισφορὰς πολλὰς καὶ καλὰς βεβαιουμένους σας ὅτι θὰ λάβωσι τόπον εἰς ὄφελος τοῦ σώματος καὶ δόξαν τῶν Ἑπτανησίων». Ἐν τῷ ἔγγραφῳ τούτῳ ὁ Γουζέλης ὁμιλεῖ περὶ τῆς ὑπολήψεως τοῦ Σώματος αὐτοῦ καὶ τῶν τιμῶν μεθ' ὧν προσεκαλεῖτο εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὸν Φρούραρχον τῆς Ἀκροπόλεως Γκούραν «ἵνα ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτὸ μόνον τὸ σῶμα ἢ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν καὶ νὰ ὀνομασθῇ πατριωτικὴ φρουρὰ τῶν Ἀθηνῶν ...».

Εἰς «Τὰ κατὰ τοὺς Ἕλληνας» ὁ Γουζέλης ἐν ἐπιλόγῳ ἀφίνει τὴν μετριοφροσύνην του καὶ ἀναγκάζεται, ὡσεὶ πονῶν ἀπὸ κάποιαν ἐγκατάλειψίν του ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας καὶ ἐν εἴδει παραπόνου, ν' ἀνακεφαλαιώσῃ εἰς ὀλίγας γραμμάς τοὺς διὰ τὴν πατρίδα του ἀγῶνας. «Ἐστω μοι συγχεχωρημένον — γράφει — νὰ καυχηθῶ ἐν ἀληθείᾳ ὅτι καὶ στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς καὶ χρηματικῶς καὶ σπουδαίως ὑπηρετήσα τὴν Πατρίδα. Στρατιωτικῶς ἐπειδὴ ἦλθα ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον ἔξ ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως μὲ ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν φιλογενεστάτους συμπατριώτας μου καὶ γενόμενος εὐθύς Ἀρχηγὸς

τῆς πολιορκίας τοῦ Νεοκάστρου ἐπὶ τοῦ πρίγκηπος Δ. Ὑψηλάντου μετὰ τὸν ἄριστον Γ. Κ. Τυπάλδον πολλάκις ἐκινδύνευσα νὰ ἀπολέσω καὶ τὴν ζωὴν εἰς πολέμους καὶ κακοπαθείας ἐκεῖ καὶ ἀλλαχοῦ. Πολιτικῶς δὲ ἐπειδὴ καὶ Κριτὴς ἠξιώθην ὅλης τῆς Πελοποννήσου ἐν Τριπολιτσᾷ ἐπὶ τῆς Γερουσίας καὶ οὐ μόνον ἀμισθὶ ἀλλὰ καὶ μὲ ἴδια ἔξοδα διὰ τὴν στρατιωτικὴν φρουρὰν καὶ ἐκτέλεσιν. Χρηματικῶς πάλιν, ἐπειδὴ καὶ συνεισφορὰς εἰς πολεμεφόδια ἐκ Τεργέστης ὁ ἴδιος ἔφερον καὶ διεδίδοντο ἐν Καλαμάτᾳ εἰς τοὺς ἀόπλους Ἑλληνας τὰ ὄπλα μου δωρεὰν ὥσπερ ρόδα. Λέγω δὲ καὶ σπουδαίως καὶ διὰ καλάμου ἐπειδὴ καὶ συνέγραψα πρὶν τῆς Ἐπαναστάσεως περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους καὶ μετὰ πάντοτε γράφω ὡς δύναμαι ὑπὲρ πατρίδος. Ἐν τούτῳ δ' ἔχω τὸ ἔνδοξον ἀλλὰ κατοτυχὲς ἀτύχημα ν' ἀπομείνω πτωχότατος εἰς τὰ γηρατεῖά μου ἐξηκοντούτης ὄν καὶ ἀπολέσας καὶ τὴν ὑγείαν μου, ἀγωνιζόμενος σήμερον δώδεκα ἔτη εἰς τὴν Ἑλλάδα».

Ἐν τούτοις βραδύτερον ὁ Γουζέλης ἔτυχε παρὰ τῆς Πολιτείας ἀναλόγου ἀμοιβῆς καὶ ὡς ἀναφέρει ἐν τῇ διαθήκῃ του ἔλαβεν ὡς προικοδότησιν κτηματικὴν μερίδα ἐθνικῆς γῆς εἰς τὴν Ἥλιδα καὶ τὸν Χρυσοῦν σταυρὸν τοῦ Σωτήρος, καταγραφεῖς καὶ εἰς τὸ Μητρώον τῶν φαλαγγιτῶν.

Τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του ἐπύκρναν ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ του, τὸν ὁποῖον ὑπερηγάπα. Ἀποσυρθεὶς πάσης κοινωνικῆς ζωῆς καὶ καταβληθεὶς ὑπὸ τῆς θλίψεως, ἀπέθανεν εἰς τὰ κτήματά του ἐν Πύργῳ τῷ 1843 εἰς ἡλικίαν 69 ἐτῶν, ταφεὶς εἰς τὸ χωρίον τῆς Ἠλείας Ἅγιος Νικόλαος, τῶν ἐν Πύργῳ συμπατριωτῶν του μετακομισάντων τὰ ὄσῳ του εἰς τὸν ἐν αὐτόθι ναὸν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τῷ 1894. Ὁ ἱστοριογράφος Παναγιώτης Χιώτης, ὅστις τὸν ἐγνώρισεν εἰς τὰ τέλη τοῦ βίου του, μᾶς διέσωσε τὴν εἰκόνα τοῦ Γουζέλη εἰς ὀλίγας γραμμὰς « Ἦτο μεσαίου ἀναστήματος, — γράφει — μᾶλλον εὐσαρκος καὶ κοκκινωπὸς τὴν ὄψιν, λευκόθριξ γέρον· μικροῦ στόματος καὶ διαπύρου ὀφθαλμοῦ, γλυκὺς καὶ προσιτὸς ἅπασιν, εὐθυμος καὶ ζωηρὸς εἰς τὴν συναναστροφὴν, ἀστείος εἰς τὰς διηγή-

σεις τῆς ζωῆς του μὲ πολλὰ ἀνέκδοτα, τὰ ὁποῖα ἔμαθεν ἐκ τῶν βιβλίων ἢ ἐκ τῆς συναναστροφῆς καὶ τῶν περιστάσεων τοῦ πολυπεριέργου βίου· του, διεκαίετο δὲ ὑπὸ πατριωτισμοῦ, ἀγαθὸς φίλος καὶ καλὸς Ἕλλην δεικνύμενος». Ὁ Γουζέλης, ἕνας καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς ἀγωνισθέντας μὲ τὸ πένα καὶ μὲ τὸ πάλλα, ἐχάθη μέσα εἰς τὸν κυκεῶνα τῶν προσωπικῶν ικανοποιήσεων, πὺ προέκυψαν κατὰ τὴν μετεπαναστατικὴν περίοδον. Καὶ ὅμως εἶναι τόσον ιδεώδης μορφή, τόσον ἀγνὸς πατριώτης, τόσον μετριόφρων, ἀθόρυβος καὶ παρηγκωνισμένος ἀγωνιστής, πὺ ἄλλην ὑστεροφημίαν δὲν ἔζητει παρὰ νὰ μείνη ἀπλῶς γνωστὸς εἰς τὰς μετέπειτα γενεάς, ὡς συντελέσας καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του.

«Παραγγέλλω καὶ ἐπιφορτίζω εἰς τοῦτο μόνον τὸν υἱόν μου Διονύσιον—γράφει εἰς τὴν διαθήκην του ἣν συνέταξεν ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου του—ἅμα ἔλθη εἰς ἡλικίαν τῆς γνώσεως, ἂν ἔλθη, καὶ μάθη ποῦ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ὁ πατήρ αὐτοῦ, νὰ πλακώσῃ τὸν σκοτεινόν του τάφον μὲ τινα λίθον καὶ νὰ ἐπιγράψῃ ἐκεῖ ἐπάνω τάδε: «Ῥδε κεῖται ὁ Δημήτριος Γουζέλης Ζακύνθιος, πολλὰ παθήσας διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος».

Εἰς τὴν μελαγχολικὴν καὶ ἀπέριττον ἐπιτάφιον αὐτὴν ἐπιγραφὴν τοῦ «σκοτεινοῦ του τάφου» ἠθέλησα, μὲ ὅσα ἀνωτέρω ἔγραψα, νὰ χύσω ὀλίγον φῶς, τώρα πὺ ἡ Μεγάλη Ἑλλὰς θὰ ἀναμνησθῇ τῶν ἀνδρῶν οἱ ὁποῖοι ἔδωκαν πρὸ ἑκατὸν χρόνων τὴν πρώτην ἐλευθερίαν εἰς τὰ ἐδάφη της.

ΔΗΜ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

